

JŪRINĖ DIMENSIJA KATALIKIŠKOJO ŠVIETIMO IR PROTESTANTIŠKOJO PRAGMATIZMO SANDŪROJE

Saulius Lileikis

Lietuvos aukštoji jūreivystės mokykla

Anotacija

Straipsnyje bandoma pažvelgti į protestantizmą kaip naujųjų laikų epochos reiškinių, kuris padarė didelę įtaką katalikiškosios pedagogikos universalumu grįstai švietimo sistemai, pernelyg sureikšmino darbinę žmogaus veiklą, sumenkino asmenybės raiškos prigimtį. Minėti klausimai aptariami nūdienos jūrininkų rengimo požiūriu. Straipsnio tikslas – atskleisti visapusiško švietimo antropologinę vertę protestantiškojo pragmatizmo ir technokratizmo sąlygomis, apžvelgiant protestantiškojo mentaliteto socialinės įtakos momentus bei jūrininkų rengimą vertinant antropologiškai. Tyrimo metodai: mokslinės literatūros retrospektyvinė, lyginamoji, euristinė analizė, interpretacija, sisteminimas. Tyrimo metodologinė nuostata – neotomizmas. Teologinės protestantų technokratizmo tendencijos nusmukdė personalistinę kultūrą, kurią bandoma psichologiškai kompensuoti akcentuojant jūrininkų technologinio rengimo modernizavimo pažangą, ignoruojant daugiaplanį požiūrį į jūrininko asmenybės saviraidos vertybinį potencialą. Šis požiūris leidžia kurti universalias jūrininkų aukštojo profesinio lavinimo lokalias sistemas, derinti žmogaus prigimties visuminę plėtotės ir ekstremalių darbo sąlygų adekvačią sąveiką, konceptualiai remiantis autentišku Europos kultūros krikščioniškosios edukacijos paveldu.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: katalikybė, švietimas, protestantizmas, technokratizmas, jūrininkas, asmenybė.

Abstract

Protestantism as a new phenomenon of the new times epoch, which has made a huge impact on the education system based on the universal Catholic pedagogics, and has too much emphasized working activity of the human and underestimated the nature of the personality's expression, is analyzed in the paper. The mentioned issues are considered regarding the contemporary preparation of seafarers. Aim of the research is a revelation of the universally anthropological value of the education at conditions of protestant pragmatism and technocratism. Social influence of the protestant mentality is discussed. The preparation of seafarers is anthropologically evaluated. Methods such as retrospective analysis of scientific literature, comparison, heuristic analysis, interpretation and systemization were used in the research. Methodological principle of the research is neotomism. Theological tendencies of the protestant technocratism depreciated the personalistic culture that is psychologically compensated emphasizing the modern progress of the technological preparation of seafarers ignoring the broad approach to the valuable potential of the

seafarer's personality self-development. This approach lets create the universal local systems of the seafarers' higher vocational education, and adequately combine the conditions of the complex human nature development and of the extreme work based on the European culture and authentic Christian heritage of education.

KEY WORDS: Catholicism, education, Protestantism, technocratism, seafarer, personality.

Įvadas

Masinių šių laikų technokratinio pragmatizmo sąlygomis tikslinga neapsiriboti vien tik vartojimo kultūros primetamais valdymo mechanizmais, tačiau drauge reikia kelti aktualius asmenybės dvasinės vertės egzistencinius bei likiminius klausimus. Katalikiškoji pedagogika, kaip kilnus Europos viduramžių palikimas, pasižymi plačiu požiūriu į žmogų, visuomenės narį, socialinio gyvenimo subjektą. Romos katalikų konfesijai būdingas ne tik tradiciškai suprantamas visuotinumasis, bet ir praktiniu švietimo bei socialinio darbo lygmeniu išlaikomas universalus, visapusiškas, integralus požiūris į žmogų, asmenybę.

Šis požiūris į žmogaus prigimties kūrybinę raišką, sąmoningumo ugdymą bei apskritai humanizmą labai sumenkintas protestantiškoje naujųjų laikų epochoje, kai Šiaurės Europos jūrinėse šalyse išplinta antikatalikiškos jėgos, kurios susižavi technologijomis, pradeda sparčiai vystyti jūreivystę bei plėtoti jūrų uostus, nykstant poreikiui išsaugoti visybišką požiūrį į žmogų, jo vertę, kultūrinį palikimą bei ypatingą pagarbą jam kaip kūrėjui.

Jūra, kurios simbolinė prasmė grįsta laisve, priartinama prie visuomenės poreikių. Tačiau pasirinktas metodas iškelia veikiau darbinio bei pilietinio santykio kontrolę nei pasitikėjimu grįstą kūrybos laisvę. Plataus požiūrio į žmogaus vertę nykimas ypač paveikia naujųjų laikų švietimą, kurio atgarsiai daro įtaką naujausių laikų Europos aukštojo mokslo kryptims bei strategijoms.

Atskirai protestantiškojo mentaliteto ideologinis ir socialinis poveikis – plačiai tiriamas (Lortz, 1992; Braunstein, Phan, 2001; Durkheim, 2002; Weber, 2005; Daugirdas, 2006 ir kt.). Su technologijų taikymu ir tęstine šiuolaikinio aukštojo mokslo politika susijusių naujųjų laikų visuomenės jūrinio mentaliteto ugdymo tiesioginių kritiškų tyrimų aptikti nepavyko. Tačiau jūrinis mentalitetas ir jo ugdymo socialiniai pokyčiai nėra šalutiniai. Jūra gali būti kaip socialinė ideologija ir tam tikras visuomenės požiūrio gilumo bei platumo natūralus rodiklis, panašiai kaip filosofijos vieta aukštajame moks-

le, sudarant asmenybės laisvės ir paties aukštojo mokslo misijos vertybinį rodiklį.

Gana daug yra socialinių, humanitarinių ir medicinos mokslų atstovų, kurie analizuoja technologijų poveikį, teikia edukacinės-vertybinės jų reikšmės vertinimą, kelia aukštojo mokslo situacijos problemas (Habermas, 1971; Girnius, 1998; Šaulauskas, 1999; Spitzer, 2005; Sicking, 2008; Duoblienė, 2010; Pukelis, Pileičikienė, 2012 ir kt.). Žinoma, problema – ne technologijos, bet jų sureikšminimas ir žmogaus kaip subjekto pavertimas objektu. Tai sena socialinė problema, apie kurią parašyta tūkstančiai teologijos, antropologijos, etikos mokslo veikalų.

Šiame straipsnyje bandoma pažvelgti į protestantizmą kaip naujųjų laikų epochos reiškinių, kuris padarė didelę įtaką katalikiškosios pedagogikos universalumu grįstai švietimo sistemai, pernelyg sureikšmino darbinę žmogaus veiklą, sumenkino asmenybės raiškos prigimtį. Minėti klausimai aptariami nūdienos jūrininkų rengimo požiūriu.

Tyrimo objektas – katalikiškojo švietimo ir protestantiškojo pragmatizmo kontekstas.

Straipsnio tikslas – atskleisti visapusiško švietimo antropologinę vertę protestantiškojo pragmatizmo bei technokratizmo sąlygomis.

Tyrimo uždaviniai:

1. Apžvelgti protestantiškojo mentaliteto socialinės įtakos momentus.
2. Atskleisti jūrininkų rengimo antropologinį vertinimą.

Tyrimo tipas – teorinis aprašomasis.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros retrospektyvinė, lyginamoji, euristinė analizė, interpretacija, sisteminimas.

Tyrimo metodologinė nuostata – neotomizmas, kuris pirmenybę teikia personalizmui, akcentuoja dvasinę žmogaus prigimtį bei paskirtį, iškelia žmogų virš kasdienybės ir teikia pagrindą puoselėti asmenybės tvarumo kultūrą, kuri grįsta tradicijų perimamumu, plačiu požiūriu į žmogų, pripažįstant jo nelygstamą vertę. Neotomizmo skelbiami transcendentinės reikšmės idealai yra aktualūs puoselėjant Europos kultūros identitetą ilgalaikėje perspektyvoje, išlaikant asmenybės vertę, visapusiško požiūriu į žmogų reikšmę aukštojo mokslo visumoje įgyjant profesinę jūrininko kvalifikaciją bei tarpstant su technologijomis susijusio kasdienio darbo bei apskritai gyvenimo kontekstuose.

1. Protestantiškojo mentaliteto socialinės įtakos momentai

Ideologiškai susiklostė, kad jūrininkų rengimo modernizavimo pažangą Europoje darė protestantiškojo mentaliteto šalys, išsidėsčiusios senojo žemyno šiaurinėje dalyje. Galima atsekti reikšmingą sąsają, protestantizmą siejančią su jūreivystės iškilimu ir paženklinimą terminu *superintendentas* (lot. *superintendes* – vyriausiasis prižiūrėtojas), kuriuo solidžiuose leksikonuose ir protestantiškų šalių visuomenėse paprastai pirmiausia įvardijamas vadovaujantis protestantų dvasininkas (maždaug atitinkantis katalikų vyskupą), greta pristatant švietimo departamento, laivo ar uosto atitinkamo lygio prižiūrinčio vadovo pareigybę.

Mokyklinio švietimo požiūriu protestantizmo įsigalėjimas XVI ir ypač XVII amžiuje lėmė mokyklų bankrotus, nykstant mokyklas, kolegijas, universitetus įsteigusiems vienuolynams bei jų verslams, individualistiniams poreikiams nustelbus socialinius. Mokyklos nebekuruotos, o sumažėjus vienuolių – natūraliai neliko mokytojų (Lortz, 1992).

Protestantiškoje Europos dalyje tendencingai nuskurdinus bažnyčių interjerų puošybą ir mokyklinį švietimą, dėl teologijos kaitos savaime susiaurėjo požiūris į asmenybę bei jos ugdymą. Reiškėsi aiškus kraštutinumasis kaip atsvara tradiciniam katalikiškojo mentaliteto sąlygotam turtingam asmenybiniam ir architektūriniam estetizmui.

Apriorinio supimo mentaliteto požiūriu dėl įsigalėjusio pietizmo, kuris pasiekė ir Klaipėdos kraštą, XVIII a. protestantų religinės giesmės daug kur pakeičia supamąsias lopšines, kurioms buvo būdinga jūrinė tematika ir kurias dainuojant reiškėsi vaikui psichopedagogiškai aktualus jo supimas. Drauge puritoniškasis protestantizmas pamažu eliminavo pasakas (nors Lietuvoje raštingumas, pirmoji lietuviškoji knyga, knygnešiai, net lietuvių kalbos išlikimas kartais siejami su protestantų įtaka, tačiau nedera ignoruoti pirmųjų europinio tipo pranciškonikiškųjų mokyklų XIV a. Lietuvoje ir vysk. M. Valančiaus veiklos, kurios dėka lietuvių kalba išliko XIX a., o vyskupo parašyti apsakymai mielai skaitomi iki šiol). Žemės planetoje gyvenančio žmogaus prigimtinis santykis su supimu atskleidžia jo natūralumą, kurį asmenybės raidoje žymi šie ryškesni etapai:

- vaisiaus supimasis motinos kūno skysčiuose;
- naujagimio supimasis maudyklės vandenyje;

- kūdikio raminamasis, svaiginamasis, migdomasis sūpavimas laikant jį ant rankų, lopšyje ar vežime;
- savarankiškas vaiko euristinis supimasis sūpuoklėse;
- neišvengiamas profesinio lygmens supimas(is) laive jūrinės profesinės veiklos praktikos ir jūrininko darbo metu;
- mašlus rymojimas supamajame krėsle senatvėje.

Jūrų dvasių nuo ankstyvosios vaikystės ugdančios supamosios lopšinės buvo ypač reikšmingos universaliu, visybišku, kompleksiniu hodegetiniu požiūriu, atliepiančiam natūralų asmenybės pašaukimą jūreivystei.

Protestantizmo atneštos puritoniškosios auklėjimo tradicijos darė didelę įtaką profesiniam rengimui. Remiantis protestantiškojo asketizmo paženklinta etika ir kapitalizmo dvasia (Weber, 2005), išvystoma kapitalizmo kilmės ir teologinė darbo doktrina, kuri, nepaisant kritikos, gali būti pripažįstama kaip didelio taupumo ir ekonomizmo ryšio įžvalga, akcentuojant dėmesį technologijoms ir nuvertinant profesinį ugdymą, kuris pasižymi kūrybos laisve, kultūrpedagogine ir sociopsichologine asmenybės visapusiškos raidos bei raiškos verte.

Protestantiškose šalyse padidėjus socialinei atskirčiai, visuomeninė atsakomybė redukuota iki individualistinės laimės, perdėto kuklumo, didelio taupumo. Vis labiau pradėjo reikštis indiferentizmas, o išryškėjus religiniam individualizmui, – suicidinės tendencijos (Durkheim, 2002).

Kalvinizmo pradininkas – Bažnyčios reformatorius po M. Liuterio (*Luther*) – J. Kalvinas įvedė griežtą dorovinę kontrolę viešajame gyvenime (Daugirdas, 2006). Perdėm griežtos gyvensenos propagavimas kalvinizmo (reformatų) tradicijoje Olandijoje sukūrė drausminimo priemonę – neužskleisti langų užuolaidomis, kad praeiviai matytų, jog, pavyzdžiui, jūrininko žmona yra ištikima, laukia savo vyro deramai elgdamasi namuose, ir kad apskritai šeima, neturėdama ką slėpti, gyvena teisingai ir namų interjero baldų skaičiaus požiūriu kukliai Dievo akivaizdoje.

Reiškiant nepasitikėjimą ir pažeidžiant asmens privatumą Olandijoje formavosi kišimosi į žmonių asmeninį gyvenimą mentalitetas, drauge egocentriškai pabrėžiant savo teisingą gyvenseną kaip sektiną pavyzdį kitiems. Demonstruotas perdėtas svetingumas, baimintasi turto požiūriu išsiskirti iš kitų ir neigiamo pobūdžio apkalbų – akcentuota „aš normalus“ pozicija (Hartlap, 2010). Su kuklia reformatų gyvensena nesiderinančio turto atžvilgiu XIX a. buvo įvesti mokesčiai.

Artimų griežtos savitarpio kontrolės tendencijų galima pastebėti šių laikų protestantiškoje Danijoje, kur gyventojui įsigijus laivą kaimynai paprastai pasirūpina pranešti oficialioms valstybės institucijoms, kad būtų nustatyta, ar įsigyjant laivą disponuota legaliomis lėšomis ir ar sumokėti visi būtini mokesčiai.

Įsigalėjus reformatoriškajai pasaulėžiūrai ir eliminavus katalikiškąjį – višybišką, universalų matmenį visuomenės švietimo filosofijoje, kartu prarasta visapusiško jūrininkų rengimo idėja. Tačiau ši idėja kūrybiškų sprendimų reikalaujančioje nestandartinių situacijų (ekstremalaus darbo) praktikoje požiūriu – labai aktuali, nes būtent nestandartinių situacijų dirbant jūroje nustatoma daugiausia (Лебедев, 2001).

Kita vertus, Šiaurės Vakarų Europos protestantiškų šalių jūrų verslininkams (kurie mentaliai, iš dalies pašąmoniniu lygmeniu, tarsi jausdamiesi ne tvirti ar nevisavertiški, praradę nuoseklų ideologinį europinį tęstinumą, kuris grįstas katalikiškąja tradicija – sukcesija) neretai būdinga tam tikra psichologinė kompensacija, kuri ir šiais laikais pasireiškia savitu nevisavertiškumu grįsta arogancija bei rigoristine psichologija.

Pastebimas siekis mentaliteto lygmeniu globaliu mastu vykdyti savo (a)teistinę misiją – mokyti kitus, tarytum „prastesnius“, ypač Rytų europiečius, pavyzdžiui, kaip dirbti, ko ir kaip mokyti(s) profesinio jūrininkų tapimo procesuose. Minėtą mentalinį – vertybinį nevisavertiškumą iš dalies rodo pastangų kviesti apaštališkąją sukcesiją išlaikiusį katalikų vyskupą dalyvauti šventinant protestantų dvasininkus tendencija, kai vienas iš latentinių motyvų – prisiliesti prie krikščionybės sakralinių ištakų, apeigose bendradarbiaujant su nuoseklią sukcesiją išlaikiusiu svečiu.

Apskritai olandiškojo kalvinizmo mentalinėje tradicijoje intensyviai formavosi „teisiųjų misijos“ socialinė savivoka bei „mes žinome geriau“ mentalitetas, kuris skatina tobulinti pasaulį ryžtingai ir įkyriai mokant predestinatyviai „sugedusią žmoniją“ (Calvin und die Niederlande, 2009).

Kalvinistinis požiūris į absoliutinę predestinaciją, menkinant asmenybės aktyvumo iniciatyvas kaip savivertės raišką, iškėlė klausimą, ar įmanoma nusipėti Dievo pasirinkimą. Skelbiant, kad žmogus nuteisinamas ne darbais, o tikėjimu, vis dėlto dėl baimės būti pasmerktiems psichologinės kompensacijos lygmeniu manyta, kad esminė išsigelbėti galinčio žmogaus galimybė – visų jėgų ir pastangų skyrimas darbui. Visas protestanto gyvenimas pasižymėjo religiniu cecho mentalitetu.

Viena vertus, tai pozityviu lygmeniu siejosi su karjeros sėkme ir verslumu, kuriuo naujaisiais laikais ypač pasižymėjo Olandija, Šveicarija, Anglija, Škotija ir JAV (Krupenkaitė, 2009). Tačiau, kita vertus, protestantiška – kalvinistinė Šiaurės Vakarų Europa naujaisiais laikais išryškino intensyvią, labai atkaklų, didesnio tempo darbą, ypač atsižvelgiant į lėtesnį šiaurietiško žmogaus būdą bei natūralias jo fizinės ir psichinės sveikatos ribas.

Nykstant profesinio pašaukimo, kaip meilės darbui, akcentams, kilo ego-centrinės meilės savo išganymui tendencija. Tai susiaurino ir apribojo profesinį pašaukimą, kūrybinį pasitenkinimą darbo procesu ir natūralų džiaugsmą bei pasididžiavimą pasiektais rezultatais. Didesnį dėmesį teologiškai ir ideologiškai kreipiant į formą, o ne į visybišką vertybinį turinį, žmogaus darbinė raiška dezintegruojama, asmenybės vertingumas menkinamas.

Gyvenimo džiaugsmo minimalizmas, skubėjimas, noras suspėti per gyvenimą atlikti kuo daugiau darbų kilnų darbą pavertė kone vergiška pareiga, kuri susijusi su didesniu stresu, per dideliu nuovargiu, nepakankamu poilsiu ir nuolatinio nerimu dėl protestantiškai determinuotos išganymo galimybes. Draudimas dykinėti, poilsį redukavus iki dykinėjimo sampratos, kalvinistus privertė gautą pelną investuoti į gamybą (Braunstein, Phan, 2001).

Moralizuojančio mokymo ir auklėjimo situacijose pastebėta, kad įsigalėjus protestantizmui teistinės pasaulėžiūros sociumuose ilgainiui pradeda formuotis ateistinis moralizmas, ypač paveikęs postprotestantiškąją Vakarų civilizaciją. Nors ne visada atvirai, tačiau labai dažnai reiškiasi vadinamąja tolerancija pridengtas moralinis postprotestantiškųjų šalių rigoristinis indiferentiškas mentalitetas kitų atžvilgiu.

Problema ta, kad kiti mokomi ne plėsti savo profesinį supratimą, o siaurinti negilinant. Natūralu, kad būsimam jūrininkui, kuris studijuoja ne darbo biržos kursuose, bet aukštojoje mokykloje, aktualu savo profesinį supratimą plėsti ir gilinti pasaulėžiūros, etikos, apskritai plataus socioekonominio kultūrinio požiūrio prasme, kaip numatyta Europos aukštojo mokslo direktyvose.

Galima manyti, kad pasitaikantis Šiaurės Vakarų Europos jūrininkų ir jūrų verslo atstovų a priori neigiamas nusiteikimas Rytų europiečių jūrininkų atžvilgiu gali rodyti užslėptą nepasitenkinimą dėl geresnio pastarųjų išsilavinimo (tai vienas iš veiksnių, lėmusių kompiliacinę mokslininkų mobilumo politiką, kurios modernus precedentas – pokario Japonija, sudariusi puikias sąlygas pasaulio mokslininkų vizitams) ar apskritai stereotipais grįstą mentalinį provincializmą. Palyginti neseniai būtent dėl Rytų europiečių požiūrio

į aukštojo mokslo profesinę reikšmę ir jūrininko asmenybės vertę laivuose kūrėsi kultūrinis – intelektualinis klimatas, jūrininkai laivuose turėjo ne tik sporto salę, bet ir biblioteką, koncertų salę, muzikos instrumentus (pianinus, elektrofonus ir kt.).

Jūrininko laisvalaikis laive psichoprofilaktiniu požiūriu paprastai reiškėsi ir neretai nūdienoje universaliai reiškiasi skaitymu, dienoraščio, poezijos rašymu, muzikavimu, tapyba, fotografija (asmenybės vaizduotės higienos požiūriu tai aktuali psichoedukacinė atsvara, pavyzdžiui, pornografinėms tendencijoms). Tokio aukšto jūrininkų vidinės ir bendravimo kultūros lygio įguloje protestantiškų Šiaurės Vakarų Europos šalių laivynuose nebuvo pasiekta. Nepaisant Socialinės atsakomybės reglamento STCW konvencijoje (Personal Safety & Social Responsibility, 2001), ksenofobijos ir diskriminacijos tendencijos lyties, etniniu, politiniu, religiniu požiūriu jų laivuose vyrauja iki šiol.

Reformacijos kraštutinumai lėmė, kad su pasirinkta jūrininko profesija tapatinantis savimonės lygmeniu formuojantis profesinei jūrinei savivokai mažėja nuoširdi, mylinti asmenybės vertingumo pajauta. Šią žmogaus savo asmenybės vertingumo jausmo kaitą protestantiškoje visuomenėje labiau atskleidė darbštumas, perdėtas taupumas, asmenybinės kuklumo raiškos demonstravimas.

Ekonomizmo tendencijas, kai, nepaisant pedagoginės psichologijos dėsnų, ugdymo rezultato bandoma siekti taikant gamyklinius kriterijus, skubiai ir mažiausiomis sąnaudomis, sustiprino sekuliarusis technokratizmas, pasireiškiantis primityviojo asmenybės sudaiktinimo bei išnaudojimo požymiais bihevizmo dvasia. Šis reiškinyis aiškiai demonstruoja, kad švietimo sistema nepasitikima. Profesinė jūrinė savivoka naujaisiais laikais daug kur tampa pernelyg apribota, dominuoja didesnis darbinis stresas, kaip psichoemocinė įtampa, ir dėl jo kilusios ligos.

Neurobiologų, psichiatrų, edukologų moksliniai tyrimai ir praktinė patirtis rodo, kad technologinis – standartizuotas – kompiuterizuotas ugdymas(is) skurdina vaizduotę, mažina kūrybiškumą, originalumą, susikaupimą, prastina regėjimą, slopina pastabumą, kritinį mąstymą, gebėjimą skirti spalvas, menkina socializacijos kompetencijas (Spitzer, 2005; Sicking, 2008; Saukienė, 2012). Įpratus pasitikėti paviršutiniškumu, nebemokama bendrauti su gyvu žmogumi.

Tiesioginis santykis su profesionalaus ugdytojo asmenybe ugdytinio analitiniam gilinimuisi sukuria reikiamą psichosocialinį klimatą, kuris formalaus švietimo lygmeniu lemia ugdytinio profesinę savivoką bei savikūrą (siekiant greito, bet trumpalaikio efekto vaizdais, neskatinamas ilgiau trunkantis gilinimasis, kuris psichologiniu ir didaktiniu požiūriu dėsningai lemia kognityviąją asmenybės saviraidą).

Tai suvokdami daugelis JAV didžiųjų kompanijų – „Apple“, „eBay“, „Google“, „Yahoo“, „Hewlett-Packard“ – darbuotojų savo vaikus Silicio slėnyje leidžia į mokyklą, kurioje kompiuteriai uždrausti (Richtel, 2011). Didžiausias dėmesys skirtinas vaikų ir akademinio jaunimo natūraliam, patirtiniam, autentiškam sociokultūriniam gyvenimui.

Švietimo politikos reglamentuojamą ugdytinio santykį su technologijomis dera labai akylai derinti su jo psichofizinės (sveikatos) raidos poreikiais, kai minėti susikaupimo, įsivaizdavimo, kūrybiškumo ir kiti endogeniniai veiksniai yra aktualūs būtent mokymuisi. Daugiaplanis požiūris lieka neįkainojamos vertės.

Mokslininkai pastebi, kad prie vaizdų pripratę paaugliai ir suaugę žmonės tampa pasyvūs, nekantrūs (kantrybės ugdymasis darbui ekstremaliomis sąlygomis jūroje – labai svarbu) ir kartais nebegali papasakoti trijų minučių istorijos apie matytą reportažą, užsiimti vaizduotės higiena, puoselėti fizinę ir psichinę sveikatą, o užsiėmimuose dažnai taikant technologijas susilpnėja auklėjimui (si) lemtingas asmenybinis santykis su lektoriumi (Spitzer, 2005; Sicking, 2008; Mažeikis, cit. Laučius, 2012).

Neretai pasitaiko, kad užsiėmimuose motyvuotesni jūreivystės studentai pageidauja „tiesiog padiskutuoti be tų aparatų“. Žinoma, tai aktualiau sociohumanitariniams mokslams, kuriuos iš dalies studijuoja būsimi jūrininkai savo iš esmės technologinėse studijose. Antropologiniu, psichinės sveikatos ir hodegetiniu požiūriu kuriant žmogiškąjį santykį sociohumanitariniuose moksluose labai svarbu sudaryti tam tikrą kontrastą technologijų studijoms (kurios natūraliai paženklintos ekranu), drauge ir trivaliajai studentų kasdienybei, kuriai būdingas ypač intensyvus santykis su monitoriumi.

Didaktiniu lygmeniu, atsižvelgiant į vizualų (pirmenybę teikiančiųjų vaizdui) dominavimą visuomenėje, minėtą kontrastą tikslinga kurti iš dalies pasitelkiant aiškias ir estetiškas dėstomų idėjų modelių iliustracijas vadovėliuose, padalomojoje medžiagoje ir kt. Jūrinės savivokos ir saviraidos požiūriu labai svarbu išstbulinti reflektvyviojo rašymo kompetenciją.

Rašymas yra kūryba, kuri egzistenciniu ir psichoterapiniu lygmeniu padeda ugdytis jūrų lyderiui aktualios dėmesio vadybos gebėjimus (internetu tinklalapyje skaitant tekstą dėmesys paprastai blaškomas mirgančiais vaizdais, įvairia papildoma informacija), struktūruoti mintis, išlaisvinti bei valdyti emocijas, susiorientuoti, vaizduotėje išgyventi praktinę esaties prasmę, atrasti paguodą, gilinti ir brandinti sąveiką su savimi, savo asmenine būtimi, viltingai planuoti pareigas, rekreaciją. Žymiausias lietuvių katalikų egzistencialistas prof. J. Girmius (1915–1994) savo studentams rekomenduodavo kasdien užrašyti po eilutę. Rašymas, pavyzdžiui, dienoraštyje, psichologiškai stabilizuoja, neišvengiamai patiriant sunkumų darbe, santykiuose, gyvenime.

Šiame kontekste psichoedukaciniu požiūriu pastebimas problemiškas santykis tarp dviejų fundamentalių Bolonijos proceso idėjų:

- mokyti(s) taikant naujas technologijas;
- ugdyti(s) kritinį, kūrybišką mąstymą (Europos Parlamento rezolucija (...), 2012).

Technologijoms būdingas šablonas, standartas (kompiuterizuoti procesai, vadinamosios atsitiktinės atrankos vyksta taip, kaip yra užprogramuotos), o moksliskai pagrįstas švietimo poreikis reikalauja kritinį mąstymą ugdyti orientuojantis būtent į nestandartinio, individualaus, inovatyvaus, visapusiško, atsakingo mąstymo gebėjimus. Pačiame Bolonijos procese reikalaujama atsižvelgti į studentų poreikių įvairovę. Tai atitinka kilnią abipusiškumo idėją dėstyje, studijose.

Todėl natūralu, kad Bolonijos procesą skirtingai vertinančių mokslininkų publikacijose keliama studentų socialinės atskirties, mokymosi prasmės, gebėjimo kūrybiškai susiorientuoti nestandartinėje situacijoje darbe ir kiti probleminiai klausimai, kurie beveik eliminuoti iš studijų proceso (Professoren-Protest gegen 10 Jahre „Bologna-Prozess“, 2009; Duoblienė, 2010; Kann E-Learning Bologna retten, 2010). Parengtos vertingos mokslinės studijos, nagrinėjančios *Homo informaticus* situaciją kultūroje, studentų protestus, techniką, kaip nuasmeninančią politinę ideologiją, su žmogaus galia ir atsakomybe susijusį neišvengiamą technologijų prigimties ambivalentiškumą (Habermas, 1971; Girmius, 1998; Šaulauskas, 1999; Barevičiūtė, 2009).

Monografijos autoriaus tyrimų duomenimis, analizuodami simuliacinį rengimą jūreivystės studentai dažnai nurodo, kad dirbant su simulatoriumi neugdama atsakomybė, nes „suklydus nieko nenuitinka“, o profesinės praktikos lygmeniu būsimi jūrininkai mokomi plaukiant nenustoti dairytis aplinkui

ir tik po to pasikliauti laivo vairinės prietaisais, kurių rodmenys visada šiek tiek vėluoja (Astikas, 2012).

Mokymosi prasmės lygmeniu Lietuvos aukštojoje jūreivystės mokykloje nuosekliai taikomas klasikinę (vertybinę – patirtinę) ir modernią (simuliacinę) ugdymo(si) paradigmas apimantis platus požiūris į jūrininkų rengimą, teikiant prielaidas studentams išsiugdyti reikiamas visybiškas, visapusiškas, universalias (asmenybines, t. y. vertybines, psichosocialines, ir specializuotas) profesines kompetencijas, siekti aukštųjų jūreivystės studijų rezultatų.

Šiuolaikinis jūrų ekonomizmas pasižymi greitos krovos technologijomis, laivų įgulų narių skaičiaus mažėjimu ir labai ribotomis galimybėmis išlipti į krantą, sutrumpėjus laivo buvimo uoste laikui. Paprastai jūrininkui tenka ištiesai būti laive. Todėl investicijos į antropologiškai pagrįstas kompleksines, visumines jūrininko asmenybės psichosocialinės profesinės raidos sąlygas lemia jo lyderystės kompetenciją ir drauge galioja kaip dalinė prevencija jūroje pasitaikančių didesnių konfliktų, sąmoningo žalojimo, savižudybių (kurios tradiciškai aktualesnės pagoniškomis ir Šiaurės Europos postprotestantiškoms šalims) atžvilgiu.

2. Jūrininkų rengimo antropologinis vertinimas

Sveiko žmogaus prigimties poreikių raiška antropologiniu požiūriu pasižymi integralumu, universalumu, visybiškumu. Visi žmogaus gyvenimo lygmenys – fizinis, psichinis, dvasinis – harmonizuotini. Profesinis ugdymas šiuo požiūriu yra didžioji pagalba, kad asmenybė, nepaisant sunkumų, kuo darniau skleistųsi pasirinktame darbe ir gyvenime.

Atsižvelgiant į profesinio ugdymo antropologinį pagrindą europinėse šių laikų postprotestantiškose tendencijose ryškėja profesinės šizofrenijos problema (gr. *σχίζειν* – skaidyti; *φρήν* – protas), asmenybėje tarytum atskiriant žmogų ir profesionalą, neįžvelgiant bendrųjų asmenybės kompetencijų kaip profesionalo formavimosi bazės.

Dirbtinai skaidoma teorija ir praktika, pastarąją sureikšminant. Tačiau, nors gyvenimas yra įvairesnis, nei jį galima aprašyti, moksliniu požiūriu teorija būtent atitinka praktikos poreikius. Tiriamasis objektas moksle paprastai pristatomas platesniame sociokultūriniame, politiniame, edukaciniame kontekste, kurio praktikas neaktualizuoja. Konfliktas natūraliai užprogramuotas.

Tačiau mokslinė teorija gali praktikai padėti, jei šis siekia aukštojo mokslo savo mąstysenai plėsti.

Padedant būsimiems jūrininkams plėsti savo mąstymo horizontus, tikslinga kūrybiškai derinti teoriją ir praktiką, ugdyti, gilinti bei plėtoti jūrinę savi-voką, išvalgumą, išradingumą, kurie padeda funkcionuoti psichinei saviregu-liacijai sudėtingose situacijose ekstremaliomis (streso, socialinės atskirties, monotonijos, vienatvės ar nuolatinio buvimo tarp tų pačių žmonių) darbo jūroje sąlygomis. Apskritai profesinėse studijose dera platus požiūris, kuriuo kompleksiskai ir universaliai integruojama teorija ir praktika.

Gali kilti paradoksali dirbtinai sukkelto teorijos ir praktikos prioriteto nu-statymo situacija:

- praktika tampa svarbesnė už teoriją, kai ieškoma savo profesinio pašaukimo subjektyviai jį identifikuojant, puoselėjant, individualiai išbandant, kūrybiškai modeliuojant bei transformuojant, kadangi gyvenimo situacijos sudėtingesnės nei konceptualieji modeliai;
- teorija svarbesnė už praktiką, kai pradedama įgyti elementarių jūri-nio darbo saugos ir kitų žinių, ir kai savo profesinį pašaukimą siekia-ma moksliskai objektyvuoti, palyginti bei patobulinti, plėsti sistemi-nį akiratį atsižvelgiant į mokslinės literatūros reprezentatyvių tyrimų teikiamas kitų jūrininkų darbinės patirties tendencijas.

Pasitaiko konfliktinių situacijų jūrinio darbo ekspertinio vertinimo lygme-niu. Jei mokslininkas nėra jūrininkas, jo tyrimai, apklausus šimtus jūrininkų, platesnėje perspektyvoje atskleidžia objektyvius, tačiau paviršutiniškus ir asmeniškai neišgyventus faktus. Jei jūrininkas nėra tyrėjas, vien jo patirti-mi atliekamas ekspertinis vertinimas iškelia subjektyvius, gilesnius ir savitai įprasmintus rezultatus. Aukštojo mokslo visybiškame kontekste aktuali abie-jų sintezė kaip papildymas vienas kito subjektyvia ir objektyvia informacija.

Apskritai teoriją ir praktiką galima sintezuoti kaip du lygiaverčius to pa-ties objekto lygmenis:

- teorija paprastai funkcionuoja kaip instrukcija, kuri yra „surašyta praktika“ – empirinių tyrimų rezultatai atitinkamos mokslo teo-rijos kontekste;
- praktika figūruoja kaip darbo procese „realizuojama teorija“.

Dažnai akcentuojamos darbo fizinės funkcijos, tačiau jas lemia vertybi-nis – psichoemocinis aktyvumas. Jūreivystėje fizinių funkcijų atlikimo koky-bę lemia būtent jūrininko asmenybės dvasinės, vidinės kultūros turtingumas.

Integraliu požiūriu fizinį ir dvasinį asmenybės profesinį aktyvumą skaidyti netikslinga.

Kita vertus, jei asmenybės profesiniame rengime sureikšminamas vien dvasinis ar vien technologinis lygmuo, toks ugdytinio santykio su savo karjera, kaip gyvensena, projektavimas prieštarauja vientisumu pasižyminčiai žmogaus prigimčiai.

Mokymosi visą gyvenimą koncepcija negali būti įgyvendinta šališkai pabrėžiant formalųjį profesinio tobulėjimo lygmenį. Antropologiniu asmenybės saviraidos požiūriu reikalingas visybiškas integralių (siaurųjų profesinių ir bendrųjų asmenybinių) žinių bei gebėjimų permanentinis ugdymasis profesijai ir gyvenimui, kurie visada neišskiriamai pulsuoja drauge. Tiksliau, profesija yra bazinė žmogaus sociokultūrinio gyvenimo dalis. Asmenybė savo gyvenimą apsprendžia pasirinktais vertybiniais idealais ir jų nuolatiniu siekimu bei apčiuopiamu realizavimu aktyvia profesine veikla.

Vieno iš moderniosios psichologijos JAV pradininkų – Viljamo Džeimso (*William James*; 1842–1910) teigimu, idealai asmenybėje sukuria dinamo-geniškus, energiją skatinančius, jausmus, kurie yra tinkamiausi gyvenimo ir veiklos varikliai (James, cit. *The Heart of William James*, 2010). Todėl žmogus, kuris puoselėja aiškius vertybinius idealus (vardan kurių verta gyventi, dirbti, stengtis, vargti, save apriboti), būdamas savarankiškas, nereikalaujantis visuomenės dėmesio ar pritarimo, nesivaikantis madų, turintis tvirtą savo vertės pojūtį ir dėl puoselėjamų idealų patiriantis steninius jausmus, – gebės susivaldyti sudėtingoje situacijoje, krizėje, išsaugos vidinę pusiausvyrą (Płużek, 1996).

Šiuo atveju profesinis lygmuo, kaip viso kokybiško gyvenimo atspindys, išreiškia kilniausią asmenybės vertę – nuoširdų, o ne paskubomis atliekamą darbą, kuris (būdamas sunkus, varginantis, alinantis sveikatą) kuria produktą ir realizuoja solidarumo su kitais socioantropologinę dvasinės komunikacijos idėją. Pati prigimtis žmogui atsiskleidžia jo idealuose ir nurodo kūrybiškai užpildyti pasirinktą profesinę sritį didžiojoje darbo rinkos ir socialinio gyvenimo kokybės mozaikoje. Dėl savo socialinės prigimties neišvengiamai visuomenėje besiformuojanti asmenybė tik santykiyje su kitais gali atrasti autentišką save.

Darbe save realizuoja visas žmogus ir visa jo vertė. Todėl daugiaplanis asmenybės profesinis ugdymas, ypač Rytų Europoje, laikomas instrumentu žmogų profesinei karjerai rengti integraliai, visapusiškai ugdantis dalykines

ir bendrąsias kultūrinės, psichosocialines kompetencijas – mylėti save ir kitus, branginti gyvenimą, mylėti darbą ir poilsį, neapsiriboti fiziologiniais poreikiais, mokytis patirti pozityvų, giedrą, socialiai vertingą džiaugsmą, kai patiriami nemalonumai, sunkūs išgyvenimai ne nustumiami į pasąmonės sritį (psichologinė represija), tačiau kilniai įprasminami ir sprendžiami gyvenime turint transcendentinių idealų, aukštesnių siekių, kilnesnių tikslų.

Pedagogikos ir andragogikos aktualizuojamas universalus ugdymas, kuris apima dvasinio bei psichologinio imuniteto ugdymąsi, galioja kaip „prevencinis užtaisas“ arba adekvačios reakcijos formavimasis būsimų sunkumų, konfliktų ar neteisingumo darbe atžvilgiu. Remiantis raidos psichologija, giliau studijuoti vertybines nuostatas tikslinga ankstyvojoje jaunystėje, kai kognityvusis asmenybės vertybių internalizacijos lygmuo – ypač funkcionalus. Nuostatų kaita vyresniame amžiuje – vargiai galima dėl gyvenimo patirties, nusivylimų ar iškreiptų vertybių, nuovargio ir ligų. Teigiama, kad jūrininkams dėl psichofizinių sutrikimų, ypač nuovargio, apskritai sunkiau mokytis, atsiminti, kryptingai mąstyti (Smith, Allen, Wadsworth, 2006; Rapolienė, Sąlyga, 2012).

Galima išgirsti populiarių pseudoergonominį teiginį, kuris nurodo darbui netinkamus savo principus „palikti namuose“, o dirbti realizuojant „tik darbui“ priimtinas vertybes. Taip elgdamasis žmogus žalotų savo psichinę sveikatą, nes skaidytų savo principų visumą į darbui tinkamus ir netinkamus – slėptinius. Jei vadovų vadybinė išmintis padeda sudaryti palankias darbo sąlygas, tai darbuotojas visapusiškai, visais savo vertybiniais principais, visiškai, visa širdimi gali atsiduoti darbui patirdamas džiaugsmą.

Tačiau jei valdymo santykiuose darbuotojo psichika vertybiškai skaidoma, jei darbuotojas bihevioristiškai laikomas vergu, daiktu, nesąmoningu individu, tai (vadovui negebant valdyti ir todėl dėsningai didinant kontrolę) jis negalės visavertiškai atsiskleisti darbe realizuodamas tik dalį savo asmenybės, patvirtindamas tradiciškai skaidomo protestantiškojo darbo mentaliteto sureikšminimą.

Šio pobūdžio asmenybės vientisumą griaunanti profesinė šizofrenija išreiškia pasitikėjimą vien momentiniais gyvenimo turinio natūralios prasmės pakaitalais, apsiribojant ryškesniais savo suskaidytos būties fragmentais:

- malonumu be džiaugsmo;
- skaniu, bet organizmo nepraturtinančiu maistu;
- seksu be meilės;

- neįprasminančiu savo psichologinių problemų kompensavimu užimtumu, tam tikra veikla (psichoanalitikų teigimu, savo problemų ignoravimo tendencija, kaip veiklos motyvas, natūraliai apima savižudybę, kuri taip pat yra „veikla“).

Pastebima atvejų, kai skaidomas žvilgsnis į save ir aplinką bei save skirtingose aplinkose. Savimonė ir aplinkos suvokimas – natūraliai vientisi, nes abu sudaro bendrą visumą ir vienas nuo kito priklauso. Jūrinė savivoka savaime dera su žemynine savivoka, nes pirmos nėra be antros. Integrali asmenybės saviraiška tampa ypač svarbi strateginiu darbo kokybės ir asmens psichofizinės sveikatos jūrininko karjeroje požiūriu.

Šiuo požiūriu rengiantis dirbti jūroje būtina rengtis darbui apskritai. Pirmiausia – sausumoje. Vėliau – jūroje, kur daug aiškiau ir aštriau pasimato, koks sausumoje susiformavęs žmogus yra iš tikrųjų (Šileris, 2007). Žmogus visur tas pats. Tačiau kokybės lygmeniu žmogaus savybės labiausiai išryškėja ekstremaliose sąlygose. Panašiai katalikų patrologinėje literatūroje teigiama, kad ir Bažnyčios persekiojimų tam tikra prasme reikia, kad pasimatytų, kokia ji yra iš tikrųjų.

Visybiškai svarstant, sveiko, vientisa savimone pasižyminčio žmogaus mąstymas, kalba, elgsena dera. Neišmokus gerbti savęs ir kitų savo gimtojoje šalyje, neįmanoma išsiugdyti tikros elementarios pagarbos svetimšaliams, pavyzdžiui, musulmonams, kurie greičiausiai bus sutinkami laivo įguloje. Formaliuoju – ekonomistiniu jūrininkų rengimo požiūriu gali kilti nuo kultūrinio, religinio savipažinimo bei pilietinio, etinio susipratimo atsietos multi-kultūrinės edukacijos pavojus.

Nors konvenciškai aukštojo mokslo reikšmė šių laikų profesiniam rengimui reabilituota, tačiau mokslininkai pastebi, kad ES aukštojo mokslo direktyvų turinys ir jo įgyvendinimas yra pernelyg formalizuoti, per daug remiamasi protestantiškoms visuomenėms tradiciškai būdingais kontrole bei standartais. Kontroluojant ugdomi siaurai mąstantys ribotos kompetencijos specialistai, o greitėjantiems technologiniams ir socialiniams pokyčiams reikia operatyvaus reagavimo, vadinasi, specialisto, kuris gali greitai keisti savo įgūdžius, yra analitiškai mąstantis ir kūrybiškas. Vadinasi, globalizacija provokuoja priešintis siaurai apibrėžiamų kompetencijų ugdymui ir reikalauja vis labiau svarstyti apie platų analitiko-kūrėjo rengimą, o tai visiškai priešinga standartizacijai (Duoblienė, 2010).

Be to, gali atrodyti, kad ieškodami patyrusių darbuotojų darbdaviai iš tikrųjų nori paklusnių žmonių-automatų ar vergų, žemesnio intelekto valdinių, nežinančių savo teisių, nekūrybingų „praktikų“, kad galėtų jais manipuliuoti moderniajai vergvaldystei būdingais metodais. Šią ekonomistinę situaciją taikliai pastebėjo ir įvertino vienas ryškiausių XX a. krikščioniškosios socialinės doktrinos autoritetų – J. Hēfneris (Höffner, 1996). Pastebėta, kad turtingi aukštųjų mokyklų (ne)rėmėjai siekia intervencijos į aukštojo mokslo studijų programas, siekdami jas skurdinti bei trumpinti ekonomijos pretekstu minėtos manipuliacijos dvasia atsisakę klasikinio plataus požiūrio, kuris buvo ir lieka būdingas katalikų kuruojamoms mokykloms – jų tinklas nuo viduramžių išplėtotas visoje Europoje (Lortz, 1992).

Kita vertus, yra išsilavinusių darbdavių, kurie suvokia, kad aukšto intelekto, savarankiškas, kūrybingas ir atsakingas darbuotojas organizacijai atneša daugiau naudos. Jūrinės savivokos stiprinimo požiūriu akcentuojamas jūrų pramonėje dirbančiųjų sąmoningumo ugdymas (Lloyd's Register Educational Trust, 2004).

Žinoma, siaurų manipuliacinių politekonominių interesų požiūriu naudinga rengti vidutinybes, tačiau mokslo ir kultūros požiūriu tai nėra priimtina. Jūrininkų rengimas nesudaro prerogatyvos darbo biržų ar jūrinių kompanijų organizuojamiems jūrininkų rengimo kursams. Jūrų elitą ugdo aukštoji mokykla, ypač kai kalbama apie vadovaujančiosios grandies jūrininkų – aukštos klasės laivo pareigūnų – lyderių profesinį rengimą plačiąja prasme, sudarant sąlygas universaliam, visybiškam ugdymui. Riboto mentaliteto jūrininkas pavojingame darbe pats tampa pavojumi sau ir laivo įgulai.

Analizuojant jūrininko asmenybės visapusiško profesinio ugdymo praktines aktualijas kaip mokslinę problemą, reikia pažymėti, kad Rytų Europoje profesinis jūrininkų rengimas buvo ir yra pakankamai daugiaplanis ir integralus. Tęstinis asmenybės formavimas(is) lygiagrečiai realizuojamas su profesiniu ugdymu, kuris sudaro visybiško asmenybės ugdymo(si) dalį. Andragoginiu požiūriu švietimo sistemoje būtina abiejų komponentų kaip asmenybės saviraidos krypčių dermė.

Lietuva pasižymi iš I Respublikos ir sovietmečio paveldėtomis visapusiško jūrininkų rengimo tradicijomis. Apskritai Rytų Europos jūrininkų rengimo sistema gali būti laikoma pavyzdžiu kai kurioms kitoms (postprotestantiškojo mentaliteto) Europos jūrinėms valstybėms, kur rengiami jūrininkai ir deklaruojama aukštųjų jūrinių technologijų reikšmė, tačiau nerodoma edukacinių

pastangų rengti kultūringus, atsakingus, kilnius, savo valstybėms deramai atstovaujančius jūrininkus, kurie domėdamiesi ne vien materialiniu atlyginimu, bet ir kultūra, pavyzdžiui, į savo grupę įguloje geranoriškai priimtų svetimtautį ar apskritai norėtų tapti prosocialiais, deramą profesinį pasididžiavimą visuomenėje jaučiančiais plačių pažiūrų jūrininkais.

Plačiąja kompetencijų formavimo prasme tikslinga ugdyti visą jūrininko asmenybę, kurioje dinamiškai derėtų jo nuostatos, požiūriai, žinios, supratimas, gyvenimiškoji – vertybinė – dorovinė – dvasinė – profesinė pozicija, gebėjimai, atitikimas profesinei veiklai fiziniu, psichiniu, sociokultūriniu lygmeniu. Šiuo atveju jūrininko, kuris pirmiausia yra žmogus, kompetencijos kompleksiskai pasižymi integralia profesionalo asmenybės kompetencijų struktūra.

Hodegetiškai tikėtina, kad plataus požiūrio tradicijų besilaikančioje akademinėje kultūroje susivokęs ir subrendęs kompetentingas jūrininkas gebės puoselėti lyderystę, atsakingą lankstumą, atsižvelgdamas į netradicinę situaciją, prisitaikydamas prie neįprastos technikos, kito bei kitokio (nei jis pats) žmogaus. Geras išsilavinimas šiandien pirmiausia reiškia netipinį, nestandartinių mąstymą, aukštą kūrybiškumą, proto lankstumą (Lamanauskas, 2011).

Jūrininkui išsiugdžius multipoliarinį, daugiakryptį, požiūrį, vėliau iš susiformuoto mentalinio turinio galima:

- semtis kūrybinių potencijų susidariusioms problemoms spręsti bet kurioje neįprastoje situacijoje;
- modeliuoti (esant reikalui permodeliuoti) savo jūrinės karjeros scenarijų;
- puoselėti ir prognozuoti savo santykio (su savimi, gamtine, socialine, technologine, dvasine aplinka) kultūrą. Kūrybinių potencijų teikiantis visybiškas ugdymas(is) stimuliuoja geresnę asmenybės savo visavertiškumo pajautą kilnaus darbo motyvacijai.

Nors vis labiau komercializuotame aukštajame moksle aptinkama daug paskirų selektyvaus simuliacinio rengimo vadinamųjų „praktinių“ fragmentų, tačiau klasikiniu požiūriu ir šių laikų (neretai destruktivios, suicidinės raiškos) epochoje natūraliai aktualizuojasi profesinio rengimo defragmentacijos būtinybė. Aukštajame jūreivystės moksle svarbu išmintingai neapsiriboti pro forma minimalių studijų dalykų fragmentais, tačiau padėti kurtis bei formuotis visavertei jūrininko asmenybei, atskleidžiant permanentinės ir vientisos asmenybės saviugdos būdus, realizuojant tarptautinių aukštojo

mokslo dokumentų skelbiamą mokymosi visą gyvenimą koncepciją. Reikia ugdymo teorija grįsto sisteminio švietimo politikos požiūrio, kad būtų tenkinami studijuojančio – save turtinančio – būsimo jūrininko asmenybės visi prigimtiniai profesinės saviraidos poreikiai.

Jūrininkams profesiskai svarbu pasižymėti tinkamomis, viena kitą papildančiomis trimis pagrindinėmis savybėmis:

- vertybinėmis: pozityvios gyvenimo filosofijos, konstruktyvios sociokultūrinės ideologijos, neatmetant transcendentinės, kuri paprastai ryškesnė Lietuvos slaviškos prigimties jūrininkų atveju;
- dalykinėmis – specialiųjų funkcijų;
- psichologinėmis, ypač strateginio ir operacinio mąstymo, adekvачios reakcijos nestandartinėse situacijose, gebėjimo dirbti savarankiškai ir komandoje, pasitikėjimo savimi, organizuotumo, permanentinio mokymosi.

Darbo kokybė tiesiogiai priklauso nuo susiklostančių aplinkybių, į kurias tenka kūrybiškai ir atsakingai atsižvelgti, ieškant bei priimant reikalingą sprendimą (Ramsden, 2000). Blogo oro sąlygomis, *force majeure* atveju, gendant technikai (pasaulyje beveik kas savaitę fiksuojamos laivų katastrofos), patiriant psichologinių sunkumų, – išsiugdytas gilesnis, įvairiapusiškas, socialiai atsakingas žvilgsnis į savo gyvenimą (nepaisant patiriamų neigiamų aplinkos poveikių) skatina nebijoti pasirinkti ir branginti adekvatų, konstruktyvų, tačiau drauge savitą požiūrį, kuris būtent padeda autentiškai-tinkamai ir konvenciškai-deramai reaguoti bei atsiskleisti krizinėse situacijose.

Pastaraisiais dešimtmečiais sparčiai diegiant naujas technologijas, spartėjant krovai, mažėjant įgulų narių skaičiui, sumažėjo galimybių jūrininkams išlipti į krantą. Visas jų profesinis gyvenimas dažniausiai apsiriboja laivu. Todėl labai svarbu gebėti atlaikyti sunkų darbą, neapibrėžtą darbo ir poilsio režimą, ilgas darbo valandas, triukšmą, vibraciją, meteorologinių sąlygų kaitą, atskirtį nuo šeimos ir draugų, dažną emocinę įtampą, psichologinį terorą (Kahveci, 1999; Sąlyga, 2007; Sąlyga, Malakauskienė, Jonutytė, 2008). Platesnė šio pobūdžio klausimų psichoedukacinė analizė pateikta autoriaus monografijoje „Kultūrinės ir psichosocialinės jūrinės edukacijos metodologiniai metmenys“ (2011).

Žmogaus prigimtyje užkoduotos asmenybės suklestėjimo galimybės. Tai didžioji gamtos (transcendentiniu lygmeniu – Kūrėjo) dovana ir pašaukimas. Žvelgiant kompleksiniu požiūriu, antropologiškai pagrįstas visybiškas jūri-

ninkų rengimas aukštojoje mokykloje figūruoja kaip natūralios jūrinės savivokos, adekvačios jūrininko savivertės bei prigimtinio jo asmenybės visavertiškumo raiškos bet kuriose susiklostančiose gyvenimo bei darbo situacijose ugdomosi sąlyga.

Nepaisant kai kurių pastangų menkinti mokslą ir aukštąjį išsilavinimą, galima teigti, kad, kol bus aukštosios mokyklos, tol jos teiks pirmiausia aukštąjį išsilavinimą, o tik vėliau – profesinę kvalifikaciją siaurąja prasme. Žvelgiant kompleksiskai, įgytas aukštasis išsilavinimas tarnauja visai asmenybės kvalifikacijai, apimant ir profesinę. Ideologiniu požiūriu tai atskleidžia ikiprotestantiškąją Europos kultūros tradiciją universaliai realizuoti edukacinį krikščioniškąjį paveldą.

Lietuvoje visybiško, integraliojo ugdymo linkmę katalikiškoje universaliojoje edukologijoje išžvelgė ir ryškiausiai aktualizavo katalikiškosios orientacijos profesoriai S. Šalkauskis (1936), L. Jovaiša (2001), O. Tijūnėlienė (2003). Parengtos ir apgintos vertingos katalikiškosios krypties edukologijos socialinių mokslų daktaro disertacijos. Katalikiškosios linijos edukologinių daktaro disertacijų aktualizacija aksiologiniam visapusiškam asmenybės ugdymui – neįkainojamos vertės. Apskritai šiuo požiūriu realizuoti daugiaplanį asmenybės ugdymą sudarytos palankios konceptualiosios sąlygos.

Žmogus yra visas. Visapusiškas ugdymas žmogui teikia natūralias bei unikalias prielaidas tobulintis sąmoningumą, kuris būtinas jūrinei savivokai formuotis išgyvenant savo visavertiškumą, savo asmenybės vertingumą visais poreikių (fiziologinių, psichologinių, dvasinių) tenkinimo lygmenimis.

Išvados

1. Apžvelgus protestantiškojo mentaliteto socialinės įtakos momentus, galima teigti, kad teologinės protestantų technokratizmo bei ekonomizmo tendencijos, kurios paskatino naujųjų laikų civilizacijos plėtrą, mentaliniu lygmeniu nusmukdė personalistinę kultūrą, kurią bandoma psichologiškai kompensuoti akcentuojant jūrininkų technologinio rengimo modernizavimo pažangą, tačiau ignoruojant platų požiūrį į jūrininko asmenybės saviraidos vertybinį potencialą.
2. Apibendrinant jūrininkų rengimo antropologinio vertinimo analizę, galima formuluoti mokslinę tezę, kad kompleksinis, integralus požiūris į jūrininko asmenybę ir jos formavimą(si) kultūrinio – profesinio

lygmeniu leidžia kurti universalias jūrininkų aukštojo profesinio lavinimo lokalias sistemas, kurias padėtų derinti žmogaus prigimties duomenų visuminės plėtotės ir ekstremalių darbo sąlygų natūralią bei adekvačią sąveiką, konceptualiai remiantis Europos kultūros tradicijos teikiamu pozityviosios krikščioniškosios edukacijos paveldu ugdant visapusišką jūrininko asmenybę.

Literatūra

- Astikas, E. (2012). *Mačiau žaliąjį spindulį. Jūrų kapitono užrašai*. Klaipėda: Lietuvos marinistikos žurnalistų klubas „Marinus“.
- Barevičiūtė, J. (2009). Juozo Girmiaus technikos sampratos aktualumas šiuolaikinės kultūros filosofijos diskurse. *Filosofija. Sociologija*, Nr. 20 (3), p. 190–197.
- Braunstein, J. F., Phan, B. (2001). *Visuotinės kultūros istorija*. Vilnius: Kronta.
- Calvin und die Niederlande*. (2009). Prieiga internete: <<http://www.drs.ch>> [žiūrėta 2011-09-17].
- Daugirdas, K. (2006). Kalvinas Jonas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, p. 244–245. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Duoblienė, L. (2010). Švietimo politika ir globalizacija: nacionaliniai ir supranacionaliniai ypatumai. *Acta paedagogica Vilnensia*, Nr. 25, p. 69–84.
- Durkheim, E. (2002). *Savižudybė. Sociologinis etiudas*. Vilnius: Pradai.
- Europos Parlamento rezoliucija dėl Europos institucijų įnašo į Bolonijos proceso konsolidaciją ir pažangą*. (2012). Prieiga internete: <<http://www.europarl.europa.eu>> [žiūrėta 2012-04-02].
- Girnius, J. (1998). *Žmogaus problema technikos amžiuje*. Vilnius: Aidai.
- Habermas, J. (1971). Technology and Science as ‘Ideology’. *Toward a Rational Society: Student Protest, Science and Politics*, p. 81–121. Boston: Beacon Press.
- Hartlap, D. (2010). *Warum haben die Niederländer oft keine Gardinen vor den Fenstern, Herr Oldenburg?* Prieiga internete: <<http://www.prisma.de>> [žiūrėta 2011-10-01].
- Höfner, J. (1996). *Krikščioniškasis socialinis mokymas*. Vilnius: Aidai.
- Jovaiša, L. (2001). *Ugdymo mokslas ir praktika*. Vilnius: Agora.
- Kahveci, E. (1999). *Fast Turnaround Ships and Their Impact on Crews*. Cardiff: Seafarers International Research Centre.
- Kann E-Learning Bologna retten? Zeitschrift für E-Learning: Lernkultur und Bildungstechnologie*. (2010). Prieiga internete: <<http://www.e-learning-zeitschrift.org>> [žiūrėta 2012-02-01].
- Krupenkaitė, R. (2009). Jonas Kalvinas – kapitalizmo tėvas. *Lietuvos evangelikų reformatų bažnyčia*. Prieiga internete: <<http://www.ref.lt>> [žiūrėta 2011-10-11].
- Lortz, J. (1992). *Die Reformation in Deutschland*. Freiburg: Herder Verlag.
- Lamanauskas, V. (2011). *Apie „makdonaldinį“ išsilavinimą*. Prieiga internete: <<http://www.bernardinai.lt>> [žiūrėta 2011-09-07].

- Laučius, V. (2012). *G. Mažeikis: intelektas yra stumiamas iš viešosios erdvės*. Prieiga internete: <<http://www.delfi.lt>> [žiūrėta 2012-04-27].
- Lileikis, S. (2011). *Kultūrinės ir psichosocialinės jūrinės edukacijos metodologiniai metmenys*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Lloyd's Register Educational Trust. (2004). Prieiga internete: <<http://www.he-alert.org>> [žiūrėta 2008-10-03].
- Personal Safety & Social Responsibility. A video training program based on S. T. C. W. requirements*. (2001). Seattle: John Sabella & Associates, INC.
- Plūzek, Z. (1996). *Pastoracinė psichologija*. Vilnius: Amžius.
- Professoren-Protest gegen 10 Jahre „Bologna-Prozess“*. (2009). Prieiga internete: <<http://www.heise.de>> [žiūrėta 2012-02-01].
- Ramsden, P. (2000). *Kaip mokyti aukštojoje mokykloje*. Vilnius: Aidai.
- Rapolienė, L., Šalyga, J. (2012). Psichoemocinis stresas jūrininko darbe ir jo mažinimo galimybės. *Sveikatos mokslai*, Nr. 22 (3), p. 83–87.
- Richtel, M. (2011). *A Silicon Valley School That Doesn't Compute*. Prieiga internete: <<http://www.nytimes.com>> [žiūrėta 2012-04-11].
- Šalyga, J. (2007). Jūrininkų patiriama psichoemocinė įtampa, socialinė izoliacija: krikščioniškosios karitatyvinės veiklos patirtis. *Tiltai, priedas*, Nr. 36, p. 164–183.
- Šalyga, J., Malakauskienė, R., Jonutytė, I. (2008). Lietuvos jūrininkų patiriama psichologinio teroro ir fizinės sveikatos ryšys. *Sveikatos mokslai*, Nr. 2 (56), p. 1613–1616.
- Saukienė, I. (2012). *Naujųjų technologijų visuomenė: kaip keičiasi vaikų vaizduotė ir mąstymas*. Prieiga internete: <<http://www.delfi.lt>> [žiūrėta 2012-04-11].
- Sicking, P. (2008). *Leben ohne Fernsehen. Eine qualitative Nichtfernseherstudie*. Wiesbaden: Deutscher Universitätsverlag.
- Smith, A., Allen, P., Wadsworth, E. (2006). *Seafarer Fatigue. The Cardiff Research Programme*. Cardiff: Cardiff University.
- Spitzer, M. (2005). *Vorsicht Bildschirm! Elektronische Medien, Gehirnentwicklung, Gesundheit und Gesellschaft*. Stuttgart: Ernst Klett Verlag.
- Šalkauskis, S. (1936). *Bendrieji pedagogikos pagrindai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Šaulauskas, M. P. (1999). *Homo informaticus apžavas: du prietarai, trys svajos*. Prieiga internete: <<http://www.leidykla.vu.lt>> [žiūrėta 2012-08-05].
- Šileris, S. (2007). *Kodėl anksti pražyla kapitonai*. Klaipėda: „Eglės“ leidykla.
- The Heart of William James*. (2010). London: Harvard University Press.
- Tijūnėlienė, O. (2003). *Katalikiškoji Lietuvos edukologija: integralumo linkmė (1918–1940)*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Weber, M. (2005). *Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus*. Landsberg: Beltz Athenäum.
- Лебедев, В. И. (2001). *Экстремальная психология. Психическая деятельность в технических и экологически замкнутых системах*. Москва: Юнити-дана.

THE MARITIME DIMENSION IN THE JUNCTION OF THE CATHOLIC EDUCATION AND PROTESTANT PRAGMATISM

Saulius Lileikis

Summary

It is not appropriate to limit oneself by the managerial mechanisms of the consummation culture at conditions of the contemporary mass technocratic pragmatism only. However, we do need to raise the relevant existential issues of the personality's spiritual worth. The Catholic pedagogics as a noble heritage of the European middle ages is characterized by the Catholic approach to the human, the member of the society and the subject of social life. The Catholic confession is not only characterized by the universality considered traditionally but also keeps up the comprehensive and integral approach to the human and his/her personality at the practical level of the education and social work.

This approach to the creative expression of the human nature and to the development of consciousness and humanism in general became declined in the protestant epoch of the new times. Anti-Catholic powers, fascinated in technologies, began to quickly develop the seafaring and seaports in maritime countries of Northern Europe. The need to preserve the comprehensive approach to the human, to his/her value and cultural heritage and special respect to him/her as a creator, declined.

The sea, symbolically based on freedom, has been brought closer to the needs of the society. However, the chosen method shows rather the control of the national and working relationships than creative freedom based on trust. Decline of the comprehensive approach to the human value especially impacts on education of the new times. This influence is related to the direction and strategies of the European higher education in the newest times.

Ideological and social influence of the protestant mentality separately is widely investigated (Lortz, 1992; Braunstein, Phan, 2001; Durkheim, 2002; Weber, 2005; Daugirdas, 2006 etc.). The development of the society's maritime mentality in new times, directly related to the application of technologies and continued policy of the contemporary higher education, is not critically investigated usually. However, social transformations of the maritime men-

tality and its development are not secondary. The sea can be considered as the social ideology and some natural indicator of deepness and width of the society's approach, like the place of philosophy in the higher education by showing a valuable rate of the personality's freedom and of the higher education mission itself.

There are a lot of representatives of the social, humanitarian and medicine sciences who are analyzing the influence of technologies by evaluating its educational and valuable meaning and by considering the problems of the higher education situation (Habermas, 1971; Girmius, 1998; Šaulauskas, 1999; Spitzer, 2005; Sicking, 2008; Duoblienė, 2010; Pukelis, Pileičikienė, 2012 etc.). It is clear, that a problem is not the technologies but their overemphasizing, so that the human as a subject has been hold as an object. This problem is old and described in thousands of scientific works of theology, anthropology and ethics.

Protestantism as a new phenomenon of the new times epoch, which has made a huge impact on the education system based on the universal Catholic pedagogics, and has too much emphasized working activity of the human and underestimated the nature of the personality's expression, is analyzed in the paper. The mentioned issues are considered regarding the contemporary preparation of seafarers. The object of the research is a context of the Catholic education and protestant pragmatism.

The aim of the research is a revelation of the universally anthropological value of the education at conditions of protestant pragmatism and technocratism. Social influence of the protestant mentality is discussed. The preparation of seafarers is anthropologically evaluated.

The type of the research is theoretically descriptive. Methods such as retrospective analysis of scientific literature, comparison, heuristic analysis, interpretation and systemization were used in the research.

Methodological principle of the research is neotomism, which prioritizes personalism, stresses the spiritual human nature and his/her destination, helps raise the human above the daily impressions, and bases the sustainable personality's culture. This culture is based on traditions and universal approach to the human by recognizing his/her unique worth. Neotomistic ideals, characterized by the transcendental meaning, are relevant by fostering the identity of the European culture in long-term prospective, by keeping up the personality's worth and the universal approach to the human in the context of

the higher education acquiring the vocational qualification of the seafarer and being in both contexts of the daily work and life connected to technologies.

Theological tendencies of the protestant technocratism depreciated the personalistic culture that is psychologically compensated emphasizing the modern progress of the technological preparation of seafarers ignoring the broad approach to the valuable potential of the seafarer's personality self-development. This approach lets create the universal local systems of the seafarers' higher vocational education, and adequately combine the conditions of the complex human nature development and of the extreme work based on the European culture and authentic Christian heritage of education.